

ԳԱՎԻԹ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, տ.գ.դ.
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի
ավագ գիտաշխատող

ԼԵՎՈՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ, տ.գ.թ.
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի
գիտաշխատող

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ, տ.գ.թ.
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի
գիտաշխատող

**ՊԱՐԵՆԱՅԻՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԳՆԵՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱՅՈՒՄ, ՀՀ-ՈՒՄ ԵՎ ԼՂՀ-ՈՒՄ¹**

Ներկայիս գլոբալ տնտեսության պայմաններում համաշխարհային շուկայում պարենային ապրանքների գները հատկապես վերջին 5-6 տարիներին կապված մի շարք պատճառների հետ (պարենամթերքի նկատմամբ պահանջարկի զգալի աճ, տարերային աղետներ, երաշտ, կլիմայի տաքացում, մշակվող հողատեսքերի նվազում, արտարժույթի փոխարժեքի տատանումներ, համաշխարհային շուկայում ընդհանուր գնաճ, նավթի գների աճ, պարենի օգտագործումը որպես կենսավառելիք, պարենի արտահանման քվոտավորում և այլն) դիմամիկ աճել են: Հատկանշական է այն, որ միայն 2009թ. է նկատվել գների անկում, որը պայմանավորված էր համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամով և դրանից բխող հետևանքներով, ինչը հանգեցրեց բնակչության եկամուտների և համախառն պահանջարկի կրճատմանը: Չարգացած, ինչպես նաև զարգացող երկրների կառավարությունների կարևորագույն հիմնախնդիրն է բնակչությանը պարենի բավարար ռեսուրսներով ապահովելը: Բազմաթիվ են այն երկրները, որոնք պարենի սուղ ռեսուրսների պայմաններում բնակչության պահանջարկը բավարարելու նպատակով այլ երկրներից ներկրում են զգալի արժեքով պարեն, որն, ի տարբերություն հայրենական արտադրանքի, բացասաբար է ազդում երկրի վճարային հաշվեկշռի մնացորդի վրա: Ներկայումս պարենային անվտանգության հիմնախնդիրներից առաջնահերթը երկրի բնակչությանը հատկապես ցորենի ռեսուրսով ապահովելն է, որի արտադրությունը շատ երկրներում գտնվում է ոչ բավարար մակարդակի վրա: Այդ իսկ պատճառով ցորենի առկա բացը լրացնելու նպատակով շատ երկրներ այն ներմուծում են:

Կարևորագույն պարենային ապրանքատեսակների տավարի, խոզի և հավի միսն է, շաքարավազը, կարագը և բուսական յուղը, որոնց արտադրությունը շատ երկրներում բացակայում է կամ գտնվում է ցածր մակարդակի վրա, ինչի արդյունքում այս տեսակներին նույնպես ներմուծվում է: Նշված հանգամանքների պայմաններում կարևոր է դառնում պարենի համաշխարհային գների մակարդակը և դրանց մատչելիության ապահովման հիմնախնդիրը: Ինչպես հայտնի է, ապրանքի գինը հանդես է գալիս որպես առաջարկի և պահանջարկի հավասարակշռության գործիք, և դրա ճիշտ կիրառումը ունի ոչ միայն զուտ տնտեսական, այլև սոցիալական նշանակություն: Սակայն, ինչպես արդեն նշել ենք վերևում, վերջին տարիներին համաշխարհային շուկայում պարենի գները դիմամիկ աճ են արձանագրել, հատկապես սկսած 2010թ.-ից՝ 150.09%, 2011թ.՝ 179.9%, 2012թ.՝ 175.6%, 2013թ.՝ 177.5%²: Հարկ է նշել, որ ՀՀ-ն որպես համաշխարհային տնտեսության մաս կազմող երկիր իր

¹ Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ ԿԳՆ ԳՊԿ-ի կողմից տրամադրվող ֆինանսական աջակցության շնորհիվ՝ № SCS 13YR-5B0037 գիտական թեմայի շրջանակներում:

² Գների ինդեքսները իրենց մեջ ներառում են ցորենի, բուսական յուղերի, մսի, ծովային մթերքի, շաքարավազի, բանանի և նարինջի գները, իսկ որպես բազիսային տարի հիմք է ընդունված 2005թ.: Այդ մասին ավելի մանրամասն տես www.indexmundi.com:

բնակչության պարենի պահանջարկը բավարարելու նպատակով մի շարք երկրներից ներմուծում է պարենամթերքի տեսականի, և բնականաբար միջազգային գների փոփոխությունները ազդում են ՀՀ գների վրա: Այսպիսով, ՀՀ սպառողական գների ինդեքսը 2008-2013թթ. տատանվել է 102.3%-109.0%-ի միջակայքում, միայն 2008թ. ՄԳԻ կազմել է 109.0%, 2013թ. այն կազմել է 105.8%: Պարենային ապրանքների գների ինդեքսը 2008-2013թթ. տատանվել է 99.1%-112.3%-ի միջակայքում, 2013թ. այդ ցուցանիշը կազմել է 105.8%¹: Ինչպես նկատվում է ներկայացված ցուցանիշներից գները տարեցտարի բարձր տեմպերով աճել են և բնականաբար ազդել են նաև այլ ապրանքների ինդեքսների աճի վրա:

Ներկայացնենք պարենային ապրանքների գների վիճակագրական ցուցանիշները (տե՛ս գծապատկեր 1-10²) համաշխարհային շուկայում, ինչպես նաև ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում և համաշխարհային գների ազդեցությունը ՀՀ և ԼՂՀ պարենի նշված տեսականու գների վրա:

Յորենի միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գները 2009թ. նախորդ տարվա նկատմամբ նվազել են 21.2%-ով, սակայն 2010թ. աճել են 0.1%-ով: 2011թ.-ին 2010թ. նկատմամբ նկատվել է ցորենի միջազգային գների աճ միջինը 41.3%-ով, սակայն 2012թ. գները կրկին աճել են 0.9%-ով, 2013թ. նվազել են 0.3%-ով: Միևնույն ժամանակ ՀՀ դրամով արտահայտված ցորենի միջազգային գների 2008-2013թթ. ցուցանիշների (տե՛ս գծապատկեր 1) ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գները 2009-2010թթ. նվազել են, 2011թ.-ից նկատվել է գների աճ միջինը 41.3%-ով:

Հարկ է նշել, որ ցորենի միջազգային գների վրա ազդում են այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են արտահանող երկրների կողմից էմբարգոյի կիրառումը, խոշոր արտահանող երկրում տվյալ տարում բերքատվությունը, համաշխարհային գնաճը, սպեկուլյացիան և այլն:

Այսպիսով, եթե որևիցե խոշոր արտադրող և արտահանող (օրինակ՝ Չինաստանը, ԱՄՆ-ը, Հնդկաստանը, ՌԴ-ը, Ֆրանսիան, Կանադան կամ Ուկրաինան) որոշի արգելանք սահմանել արտահանման համար, ապա միջազգային շուկայում գները կաճեն, իսկ եթե խոշոր ներկրողը հայտնվի արգելանքում (էմբարգո), ապա գները կիջնեն: Այս ամենը գործում է նաև այլ պարենամթերքի համար: Որպես գների աճի պատճառ հանդիսացող ցածր բերքատվությունը իր հերթին կարող է առաջանալ չոր բնակլիմայական պայմաններից, վնասատու կենդանիներից, երաշտից և այլ հանգամանքներից: Միջազգային գների աճը նաև կարող է առաջ գալ բորսայում սպասումների արդյունքում³: Նշված պատճառներով պարենամթերքի շուկան շատ անկայուն է, և միջազգային գների տատանումները կարող են ուղղակի և անուղղակի կերպով ազդել ներքին շուկայի պարենի գների վրա:

Ինչպես նկատվում է գծապատկեր 1-ից, ցորենի գները ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում վերջին տարիներին աճել են, մասնավորապես, 2011թ. աճի տեմպը նախորդ տարվա նկատմամբ համապատասխանաբար կազմել է 128.1%, 136.7%, 2012թ. 93.52%, 103.5%: Յորենի գները 2013թ. նվազել են ՀՀ-ում 13.6%-ով, ԼՂՀ-ում՝ 34.8%-ով: Սակայն, ինչպես նկատվում է, շաքարավազի ներմուծման գները 2010թ. և 2012-2013թթ. աճել են համապատասխանաբար՝ 101.5%, 116.6% և 116.9%: Բացառություն է կազմում միայն 2009թ., որը նվազել է 13.2%-ով և 2011թ. նվազել է 0.7%-ով: Այսպիսով, ՀՀ գների տատանումները հիմնականում համահունչ են միջազգային գներին, բացառությամբ 2013թ.-ի, ինչը չի կարելի ասել ԼՂՀ-ի համար: Յորենի միջազգային գները միանշանակ ազդել են ՀՀ-ում ցորենի գների վրա, քանի որ ՀՀ-ն հանդիսանում է ցորեն ներկրող երկիր: Կարևոր է նաև հաշվի առնել արտարժույթի փոխարժեքի տատանումները, որոնք նույնպես ազդում են գների մակարդակի վրա:

¹ Աղբյուրը ՀՀ ԱԿԾ պաշտոնական կայքէջ www.armstat.am:

² Գծապատկերները կազմվել են հեղինակների կողմից՝ հիմք ընդունելով ՀՀ ԱԿԾ www.armstat.am, ԼՂՀ ԱԿԾ www.stat-nkr.am, ՀՀ մաքսային ծառայության www.customs.am և www.indexmundi.com պաշտոնական կայքէջի ցուցանիշները: Իսկ միջազգային գների ցուցանիշները հաշվարկված են www.indexmundi.com պաշտոնական կայքէջի ցուցանիշների հիման վրա՝ հիմք ընդունելով 2008-2013թթ. ԱՄՆ դոլար/ՀՀ դրամ արտարժույթի միջին փոխարժեքները համապատասխանաբար՝ 305.97, 363.28, 373.66, 372.50, 401.76, 409.62 ՀՀ դրամ:

³ Ավելի մանրամասն տե՛ս <http://micextrader.ru/analitika/factory-viiyayushhie-na-stoimost-pshenicy.html>

Շաքարավազի միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) 2008-2009թթ. ցուցանիշների ուսումնասիրության համաձայն 2009թ. և 2011թ. նկատվել է գների կայուն աճ: Այսպիսով, տվյալ ժամանակահատվածում գրանցվել է 1.4% և 3.7% աճ, որից հետո 2010թ. և 2012-2013թթ. գները նվազել են համապատասխանաբար՝ 1.2%-ով 1.1%-ով և 9.4%-ով:

Համաձայն գծապատկեր 2-ի ցուցանիշների շաքարավազի միջազգային գները (ՀՀ դրամով արտահայտված) 2008-2011թթ. ընկած ժամանակահատվածում կայուն աճ են գրանցել, 2011թ. աճի տեմպը նախորդ տարվա նկատմամբ կազմել է 120.6%, սակայն 2012-2013թթ. գները նվազել են 17.0%-ով և 15.7%-ով: Տվյալ ցուցանիշները համեմատելով ՀՀ և ԼՂՀ ցուցանիշների հետ՝ կարելի է փաստել, որ միջազգային գների տատանումները համահունչ են վերջիններիս հետ: Այսպես, ՀՀ-ում 2011թ. շաքարավազի գնի աճի տեմպը նախորդ տարվա նկատմամբ կազմել է 120.2%, ԼՂՀ-ում՝ 121.5%, 2012թ. համապատասխանաբար 110.0% և 111.4%: Սակայն 2013թ. նկատվել է գների անկում ինչպես ՀՀ-ում՝ 11.9%, այնպես էլ ԼՂՀ-ում՝ 12.8%: Ներմուծման գները 2009, 2011 և 2012թթ. աճել են, աճի տեմպը կազմելով համապատասխանաբար՝ 109.8%, 185.6%, 114.6%: Սակայն 2010թ. և 2013թ. գները նվազել են համապատասխանաբար՝ 3.2%-ով և 17%-ով: Բերված ցուցանիշներից կարելի է նկատել, որ միջազգային գների տատանումները և ՀՀ գների, ինչպես նաև ներմուծման գների տատանումները համահունչ չեն 2012թ. գների հետ: Այստեղ, նկատի ունենալով նաև ԱՄՆ դոլար/ՀՀ դրամ փոխարժեքի տատանումները, խնդիրներ են առաջանում կապված գների աճի հետ, ինչը, մեր կարծիքով, պայմանավորված է շաքարավազի ներմուծման մենաշնորհային երևույթով:

Կարագի միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գները տարեցտարի աճել են, և 2010թ.-ին նախորդ տարվա համեմատությամբ աճի տեմպը կազմել է 156%, 2011թ.՝ 114.2%, սակայն 2012թ. գները նվազել են 27.2%-ով, իսկ 2013թ. կարագի գների աճի տեմպը կազմել է 126.4%: Հարկ է նշել, որ կարագի գների տատանումները պայմանավորված են հետևյալ հանգամանքներով՝ միջազգային շուկայում կաթի արտադրության ծավալներով, դրա գների տատանմամբ և, իհարկե, զուտ պահանջարկով:

Համաձայն գծապատկեր 3-ի, կարագի միջազգային գների (ՀՀ դրամով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշները տարեցտարի աճել են, 2010թ. նախորդ տարվա գների համեմատությամբ աճի տեմպը կազմել է՝ 160.5%, 2011թ.՝ 113.8%, սակայն 2012թ. գները նվազել են՝ 21.5%-ով, իսկ 2013թ. կարագի գների աճի տեմպը կազմել է 128.9%: Կարագի գները 2008-2013թթ. ՀՀ-ում, ինչպես նաև ԼՂՀ-ում աճել են՝ 2011թ. աճի տեմպը կազմել է համապատասխանաբար 120.8% և 115.1%, 2012թ.՝ 101.8% և 110.0%: Կարելի է փաստել, որ ՀՀ գների տատանումները 2012թ. չեն համապատասխանում միջազգային գների անկումների հետ: 2013թ. ՀՀ-ում գները աճել են 13.4%-ով, իսկ ԼՂՀ-ում գները 3.6%-ով: Իսկ ներմուծման գները, բացառությամբ 2009թ. և 2013թ., աճել են՝ 2010թ. աճի տեմպը կազմել է 109.4%, 2011թ.՝ 104.3%, 2012թ.՝ 147.9%: Իսկ 2009թ. գները նվազել են 3.2%-ով, 2013թ.՝ 1%-ով:

Նշենք, որ ՌԳ և ԵՄ անդամ երկրներում առկա գնաճը բացասաբար է ազդում ՀՀ գների մակարդակի վրա, քանի որ ՀՀ-ն վերոնշյալ երկրներից ներմուծում է կարագ ներքին սպառման պահանջարկը ապահովելու նպատակով:

Բուսական յուղի միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ 2009թ. գները կտրուկ նվազել են 26%-ով, 2010թ. գները աճել են 13.9%-ով, 2011թ. գների աճը կազմել է 36.7%, իսկ 2012-2013թ. գները նվազել են համապատասխանաբար 8.2%-ով և 10%-ով:

Համաձայն գծապատկեր 4-ի ցուցանիշների 2009թ. բուսական յուղի միջազգային գները (ՀՀ դրամով արտահայտված) նախորդ տարվա նկատմամբ կտրուկ նվազել են 27%-ով, 2011թ. գների աճը կազմել է 136.3%, իսկ 2013թ. գները նվազել են 8.2%-ով: ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում բուսական յուղի գների ցուցանիշների վերլուծությունից հետևում է, որ 2011թ. բուսական յուղի գների կտրուկ աճ է գրանցվել. ՀՀ-ում այն կազմել է՝ 79.0%, ԼՂՀ-ում՝ 23.7%: 2012թ. ՀՀ-ում այդ աճը կազմել է 1.2%, իսկ ԼՂՀ-ում գները նվազել են 1.5%-ով: 2013թ. գների աճի տեմպը կազմել է համապատասխանաբար 109.6% և 105.4%: Բուսական յուղի միջազգային, ինչպես նաև ՀՀ և ԼՂՀ գների ցուցանիշների փոփոխության

կապը ակնհայտ է, ինչը կարելի է գնահատել որպես դրական երևույթ: Սակայն հարկ է նշել, որ ՀՀ-ը և ԼՂՀ-ը հանդիսանում են բուսական յուղ ներմուծողներ, հետևաբար միջազգային գների աճի պարագայում ներքին գները նույնպես աճում են:

Չեղեր պանրի միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների¹ ուսումնասիրության համաձայն 2009թ. գները նախորդ տարվա համեմատ նվազել են 30.2%-ով, իսկ 2010թ. աճել են 15.4%-ով, 2011թ.՝ 20.7%-ով: Սակայն 2012թ. գները նվազել են 6%-ով, իսկ 2013թ. կրկին աճել են 3.9%-ով: Համաձայն գծապատկեր 5-ի պանրի միջազգային գների (ՀՀ դրամով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների նկատվել է գների աճ, որը 2010թ. կազմել է 18.8%, 2011թ.՝ 20.3%, 2012թ.՝ 1.4%, իսկ 2013թ.՝ 5.9% և միայն 2009թ. գրանցվել է գնանկում 17.1% -ով:

ՀՀ-ում, ինչպես նաև ԼՂՀ-ում պանրի գների 2008-2013թթ. ցուցանիշների համաձայն 2011թ. գները նախորդ տարվա նկատմամբ կտրուկ աճել են, և աճի տեմպը ՀՀ-ում կազմել է 128.6%, իսկ ԼՂՀ-ում՝ 136.6%: Սակայն 2012թ. փոքր-ինչ նվազման միտումներ են նկատվել ՀՀ-ում՝ 2%-ով, իսկ ԼՂՀ-ում՝ 5.13%-ով: Գների աճի միտումներ են գրանցվել նաև 2013թ. առաջին կիսամյակում, ՀՀ-ում՝ աճի տեմպը կազմել է 113.4%, սակայն ԼՂՀ-ում հակառակ դրա գները նվազել են 6%-ով: Նշենք, որ պարենի այս տեսականու արտադրությունը ՀՀ-ում ապահովում է ներքին շուկայի պահանջարկը, և ներկրված պանրի տեսականին խիստ տարբերվում է հայրենական արտադրաքից թե՛ գնային և թե՛ համային հատկանիշներով, սակայն հայրենական արտադրանքը լայն սպառում ունի ներքին շուկայում, և ներկրվող արտադրանքը խոչընդոտ չէ դրան:

Սուրճի միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ 2008-2011թթ. գները կայուն աճել են. 2009թ.՝ 2.5%-ով, 2010թ.՝ 37.3%-ով, 2011թ. գները հասել են գազաթնակետին՝ աճելով 40.6%-ով, որին հետևել է գների անկումը՝ 2012թ.՝ 31.3%-ով, իսկ 2013թ.՝ 24.8%-ով:

Սուրճի միջազգային գների (ՀՀ դրամով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների (տե՛ս գծապատկեր 6) համաձայն 2008-2011թթ. գները կայուն աճել են՝ 2009թ. նախորդ տարվա նկատմամբ 21.7%-ով, 2010թ.՝ 41.2%-ով, 2011թ. գները հասել են իրենց գազաթնակետին՝ աճելով 40.1%-ով, որին հետևել է գների անկումը՝ 2012թ.՝ 26%-ով, իսկ 2013թ.՝ 23.3%-ով: Նշենք, որ սուրճի արտադրությունը ՀՀ-ում, ինչպես նաև ԼՂՀ-ում բացակայում է, և այն ամբողջովին ներկրվում է այլ երկրներից, ուստի ներքին շուկայի գները ուղղակիորեն կապված են միջազգային գների հետ: Ինչպես նկատվում է վիճակագրական ցուցանիշներից, 2011թ. նախորդ տարվա համեմատ սուրճի գները աճել են ՀՀ-ում 12.3%-ով, իսկ ԼՂՀ-ում՝ 17.1%-ով, 2012թ. աճը կազմել է համապատասխանաբար 0.8% և 10.4%: Իսկ 2013թ. ՀՀ-ում սուրճի գները աճել են 14%-ով, իսկ ԼՂՀ-ում՝ 1.5%-ով:

Բրնձի միջազգային գների (ՀՀ դրամով արտահայտված) 2009-2010թթ. ցուցանիշների համաձայն նկատվել են գների նվազման միտումներ համապատասխանաբար՝ 15.8%-ով և 11.7%-ով: Հաջորդ 2 տարիների ցուցանիշները վկայում են բրնձի միջազգային գների տարեցտարի աճի մասին. 2011թ.՝ 5.9%, 2012թ.՝ 5.1%, սակայն 2013թ. նկատվել են գների անկում 10.6%-ով:

Գծապատկեր 7-ի ցուցանիշները վկայում են, որ բրնձի միջազգային գները նվազման միտում ունեն. 2009թ.՝ 0.1%-ով, 2010թ.՝ 9.2%-ով, 2013թ.՝ 8.8%-ով, սակայն 2011-2012թթ. գները աճել են համապատասխանաբար՝ 5.7%-ով և 13.4%-ով: ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում բրնձի գների ցուցանիշների վերլուծության համաձայն 2009թ. ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում գների աճը կազմել է համապատասխանաբար 21.1% և 15.7%, 2010թ.՝ 7.4% և 3.4%, 2011թ.՝ 0.5% և 0.6%: 2012-2013թթ. ՀՀ-ում բրնձի գները նախորդ տարվա նկատմամբ աճել են համապատասխանաբար 9.6%-ով և 7.6%-ով, սակայն ԼՂՀ-ում գները նույն ժամանակահատվածում նվազել են համապատասխանաբար 0.6%-ով և 1.6%-ով: ՀՀ ներմուծման գների համաձայն կարելի է փաստել, որ վերջիններս կայուն աճել են. 2009թ.՝ 3.1%-ով, 2011թ.՝ 8.2%-ով, 2012թ.՝ 10%-ով, 2013թ.՝ 9.6%-ով, և միայն 2010թ. նկատվել է գների անկում 4%-ով: Հարկ է նշել, որ ՀՀ-ը հանդիսանում է ամբողջությամբ բրնձ ներմուծող երկիր, և գների տատանումը միանշանակ ազդում է ՀՀ շուկայի գների վրա, որի աղյուսքը նկատվում է վերոնշյալ ցուցանիշներից:

¹ Գծապատկերը կազմվել է հեղինակների կողմից, հիմք ընդունելով <http://www.cheesereporter.com> տվյալները:

Տավարի մսի միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ 2009թ. գները նվազել են 1.2%-ով, որին հետևել է գների աճ. 2010թ.՝ 27.4%-ով, 2011թ.՝ 20.1%-ով, իսկ 2012թ. աճը կազմել է 2.6%: 2013թ. տավարի մսի միջազգային գները նազել են 2.3%-ով:

Ուսումնասիրելով տավարի մսի միջազգային գների (ՀՀ դրամով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշները (տե՛ս գծապատկեր 8)՝ կարելի է փաստել, որ գները դինամիկ աճում են: Հատկապես 2009թ. սկսած գրանցվել են աճի բարձր միտումներ՝ 17.3%, 2010թ.՝ 31.1%, իսկ 2012թ.՝ 10.7%, և միայն 2013թ. գները նվազել են 0.4%-ով:

ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում տավարի մսի գները 2009-2013թթ. կայուն աճի միտում են դրսևորել. 2009թ. աճի տեմպը համապատասխանաբար կազմել է 101.8% և 105.6%, 2010թ.՝ 128.3% և 129.6%, 2011թ.՝ 120.8% և 119.4%, իսկ 2012թ.՝ 102.7% և 110.2%: ՀՀ-ում տավարի մսի գները 2013թ. աճել են 0.7%-ով, սակայն ԼՂՀ-ում գները նվազել են 1.5%-ով: Ուսումնասիրելով ՀՀ ներմուծման գները՝ կարելի է փաստել, որ գները 2009-2013թթ. աճում են այսպես՝ 2009թ. աճը կազմել է 24.8%, 2010թ.՝ 31.4%, 2011թ.՝ 4.8%, 2012թ.՝ 11.8%, իսկ 2013թ. ներմուծման գների աճը կազմել է 6.4%:

Հարկ ենք համարում նշել, որ ՀՀ-ը տավարի միս ներկրում է հիմնականում հետագա վերամշակման նպատակով մասնաբերքի արտադրությունում, և միջազգային գները ազդում են հիմնականում ՀՀ-ում արտադրվող մասնաբերքի գների վրա, իսկ հայրենական արտադրության մսի գների աճը հիմնականում նկատվում է անասնակերի թանկացման, ինչպես նաև անասնազխաքանակի անկման դեպքում:

Խոզի մսի 2008-2013թթ. միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) ցուցանիշների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ 2009թ. գները նվազել են 13.7%-ով, սակայն 2010թ. նկատվում է գների աճ 33.5%-ով, 2011թ.՝ 19.6%-ով: 2012թ. նկատվել է 7% գների անկում, սակայն 2013թ. գները կրկին աճել են 4.5%-ով: Խոզի մսի 2008-2013թթ. միջազգային գների (ՀՀ դրամով արտահայտված) ցուցանիշների (տե՛ս գծապատկեր 9) համաձայն նկատվել է գների աճ. 2009թ.՝ 2.4%-ով, 2010թ.՝ 37.3%-ով, 2011թ.՝ 19.3%-ով, 2012թ.՝ 0.3%-ով, իսկ 2013թ. գները աճել են 6.6%-ով: ՀՀ-ում խոզի մսի գները 2009-2010թթ. նվազել են համապատասխանաբար 4.2%-ով և 3.4%-ով, իսկ 2011-2012թթ. գները աճել են համապատասխանաբար 18.3%-ով և 24.2%-ով: 2013թ. խոզի մսի գները նվազել են 10%-ով: Խոզի մսի ԼՂՀ գների ցուցանիշների համաձայն 2009թ. նկատվել է գների աճ 7.1%-ով, իսկ 2010թ. գները նվազել են 5.9%-ով, սակայն 2011թ. և 2012թ. գները կրկին աճել են համապատասխանաբար 10.8%-ով և 18.5%-ով: 2013թ. խոզի մսի գները նվազել են 10.9%-ով: Ուսումնասիրելով խոզի մսի ներմուծման գները՝ կարելի է փաստել, որ 2009-2010թթ. գները նվազել են համապատասխանաբար 6.7%-ով և 4.4%-ով, սակայն 2011-2013թ. գները աճել են համապատասխանաբար 4.6%-ով, 4.3%-ով և 6.6%-ով:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ և ԼՂՀ շուկայում առկա է թե՛ հայրենական արտադրության, և թե՛ ներկրված խոզի միս, որը բավականին մատչելի է և լայն սպառում ունի հանրության կողմից: Սակայն միջազգային գները ինչպես տավարի մսի, այնպես էլ խոզի մսի գների մասով հիմնականում չեն ազդում հայրենական արտադրանքի վրա, և դրա գները թանկանում են գլխավորապես անասնակերի գների աճի արդյունքում, ինչպես նաև անասնազխաքանակի անկման դեպքում:

Հավի մսի միջազգային գների (ԱՄՆ դոլարով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ 2009-2013թթ. գները կայուն աճել են. մասնավորապես 2009թ. աճը կազմել է 1.2%, 2010թ.՝ 0.2%, 2011թ.՝ 1.8%, 2012թ.՝ 7.9%, իսկ 2013թ.՝ 10.1%:

Հավի մսի միջազգային գների (ՀՀ դրամով արտահայտված) 2008-2013թթ. ցուցանիշների (տե՛ս գծապատկեր 10) համաձայն նկատվում է գների կայուն աճ. 2009թ.՝ 20.1%, 2010թ.՝ 3.1%, 2011թ.՝ 1.5%, 2012թ.՝ 16.4%, իսկ 2013թ.՝ 12.3%: Համաձայն ՀՀ և ԼՂՀ 2008-2013թթ. ցուցանիշների, հավի մսի գները դինամիկ աճել են թե՛ ՀՀ-ում և թե՛ ԼՂՀ-ում:

Այսպես, 2009թ. հավի մսի ՀՀ գները աճել են 5.4%-ով, իսկ ԼՂՀ գները նվազել՝ 18.6%-ով, 2010թ. ՀՀ գները աճել են 5.4%-ով, իսկ ԼՂՀ գները՝ 3.3%-ով: 2011-2013թթ. ՀՀ և ԼՂՀ գները դինամիկ աճել են 2011թ. համապատասխանաբար 3.4%-ով և 5.8%-ով, 2012թ.՝ 6.1%-ով և 3.6%-ով, 2013թ.՝ 12.1%-ով և

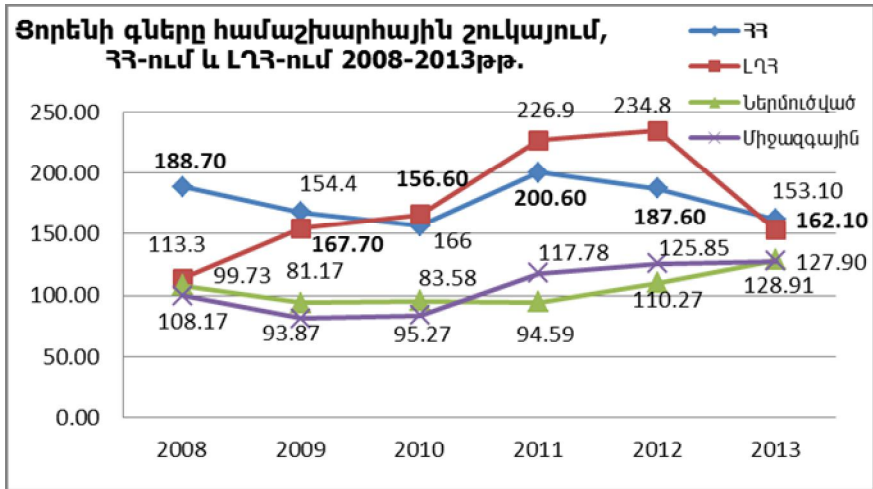
8.5%-ով: Հավի մսի ՀՀ ներմուծման գների համաձայն 2009-2013թթ. ընկած ժամանակահատվածում բացառությամբ 2010թ. գները աճել են՝ 2009թ.՝ 9.2%-ով, 2011թ.՝ 9.8%-ով, 2012թ.՝ 11.5%-ով, իսկ 2013թ.՝ 22.5%-ով: Սակայն 2010թ. հավի մսի գները նվազել են 2.3%-ով:

Չնայած այն հանգամանքին, որ ՀՀ-ը հանդիսանում է հավի միս արտադրող երկիր, միաժամանակ զգալի ծավալներով ներկրվում է հավի միս, որը հայրենական արտադրանքին զիջում է թե՛ գնային, թե՛ համային հանրության և թե՛ որակական հատկանիշներով, և այն սպառվում է ցածր եկամուտ ունեցող հանրության կողմից: Ուստի պետք է փաստել, որ հայրենական արտադրանքը գնային առումով կապված չէ ներմուծված ապրանքի գների հետ:

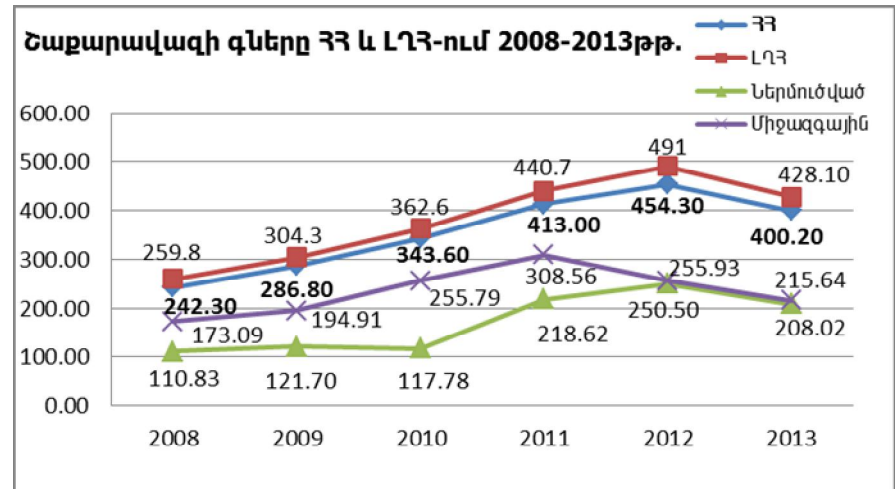
Գների ինդեքսները, ինչպես նաև պարենամթերքի գների ցուցանիշները, համեմատելով նախորդ տարիների ցուցանիշների հետ, կարելի է եզրակացնել, որ տարեցտարի նկատվում է գների դինամիկ աճ, և այս ամենը, բնականաբար, ազդում է սպառողական զամբյուղի արժեքի վրա և հարվածում է սպառողի գրպանին, քանի որ գնաճի հետ մեկտեղ միջին աշխատավարձը գրեթե մնում է նույն մակարդակի վրա:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ-ն հանդիսանում է շաքարավազ, բուսական յուղ, մարգարին, կարագ, ցորեն, տավարի, հավի և խոզի միս ներմուծող երկիր, որը խոշոր ծավալներով ներկրում է վերոնշյալ պարենը ՌԳ-ից, Ուկրաինայից, Բելառուսից և Նոր Զելանդիայից՝ ՀՀ ներքին սպառման առկա բացը լրացնելու նպատակով: Այսպիսով, ԼՂՀ գները համեմատելով ՀՀ գների հետ, կարելի է եզրակացնել, որ հիմնական ապրանքատեսակները ԼՂՀ-ում ավելի թանկ են, ինչը պայմանավորված է տրանսպորտային ծախսերով, ինչպես նաև ներմուծման մենաշնորհով: Այս առումով մեծ է ՀՀ ՏՄՊՊ հանձնաժողովի դերը, որը կոչված է շուկայում գների ուսումնասիրության արդյունքում գների սահմանման չարաշահումների բացահայտման, մենաշնորհի բացահայտման և դրանց բացառման նպատակով վարչարարության կիրառմանը: Ուստի, հաշվի առնելով ՀՀ և ԼՂՀ պարենային անվտանգության ապահովման հիմնախնդիրները, կարևոր ենք համարում արտաքին շուկաներում հնարավորինս մատչելի արտադրանքի ներմուծումը, որը բխում է երկրների տնտեսական անվտանգությունից և սոցիալ-տնտեսական վիճակից:

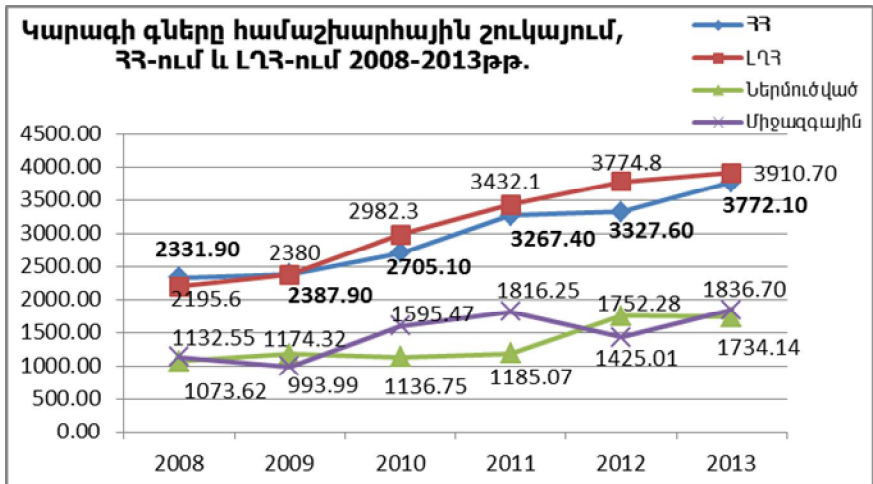
Գծապատկեր 1

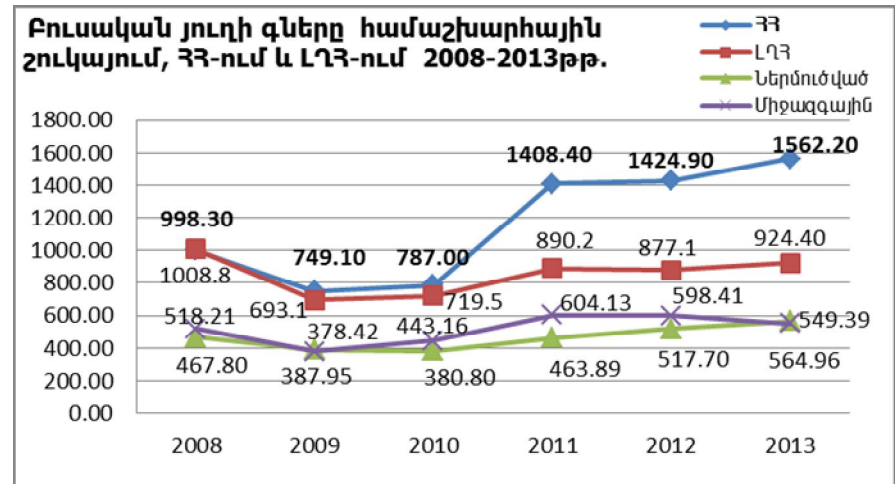
Գծապատկեր 2

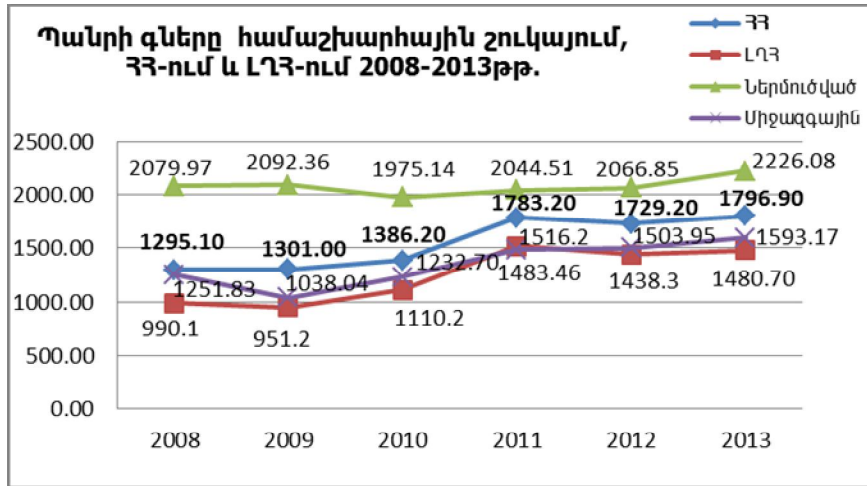
Գծապատկեր 3

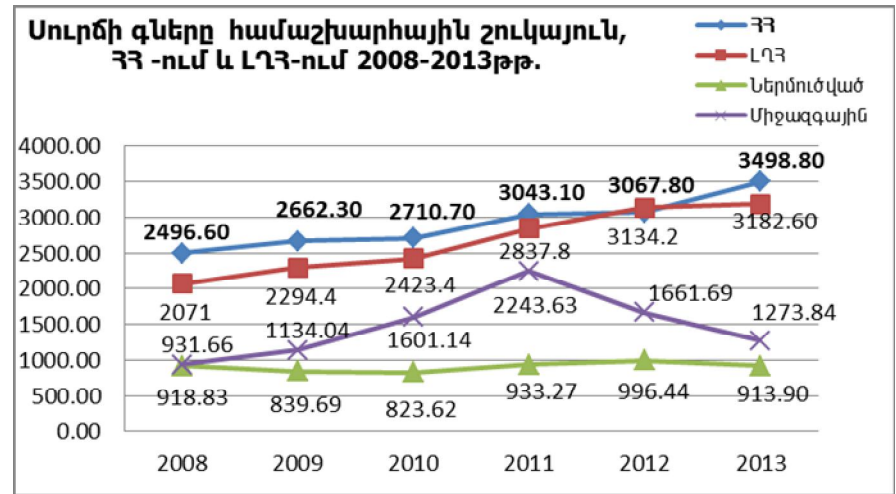
Գծապատկեր 4

Գծապատկեր 5

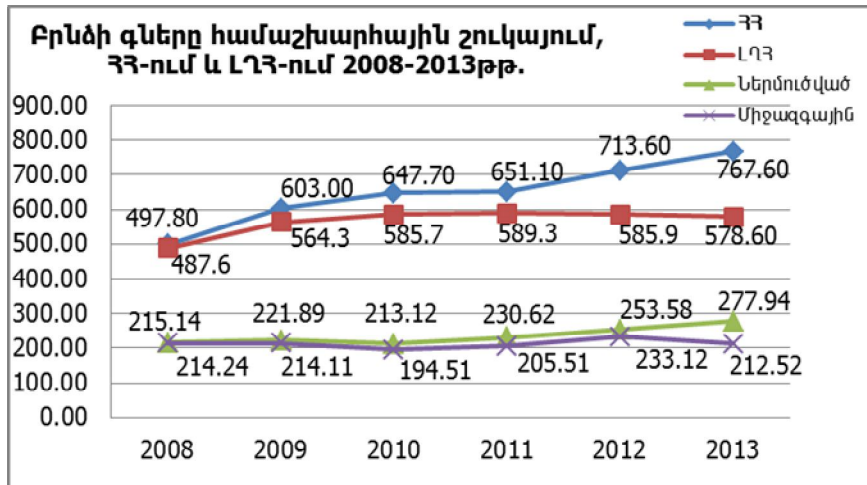

Գծապատկեր 6

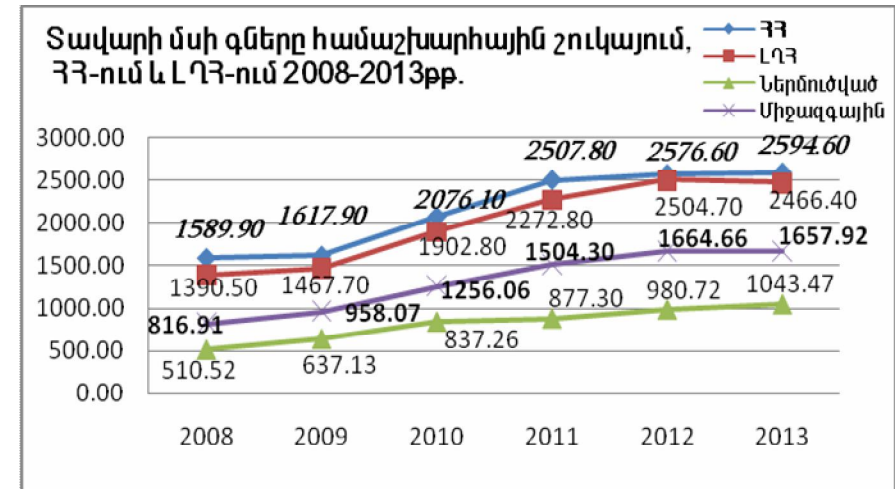

42

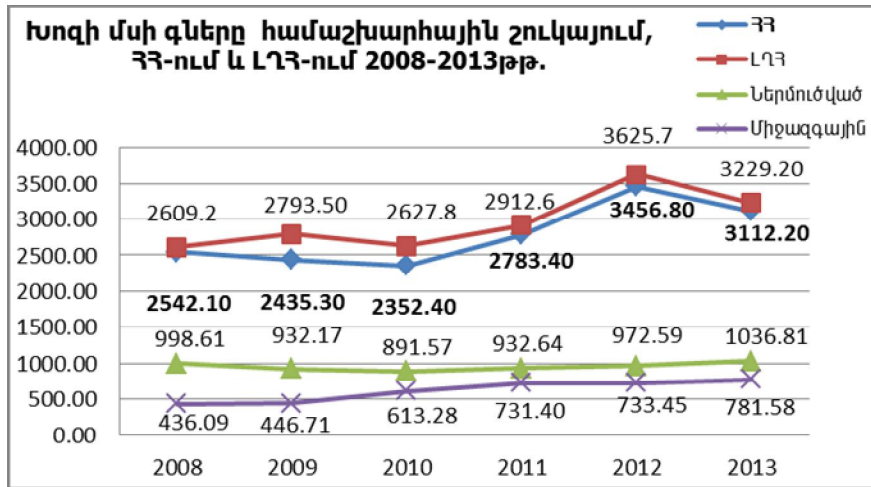
Գծապատկեր 7

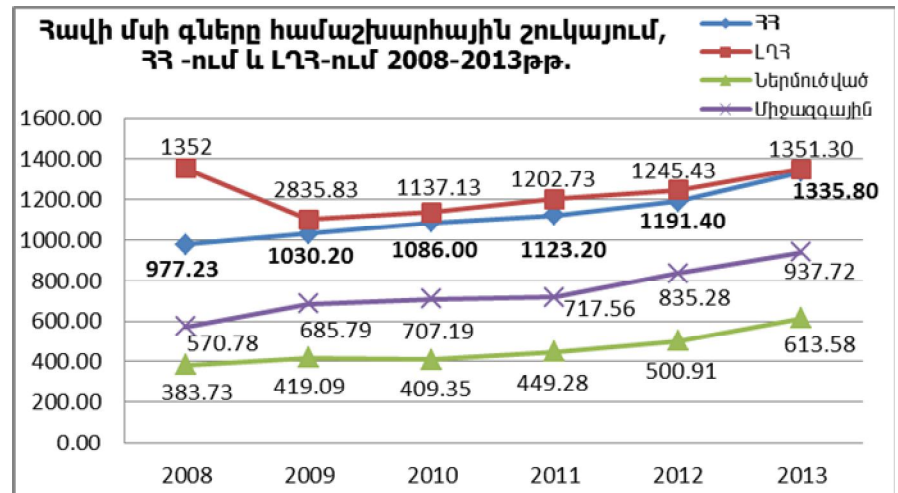
Գծապատկեր 8

Գծապատկեր 9

Գծապատկեր 10

ՊԱՐԵՆԱՅԻՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԳՆԵՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱՅՈՒՄ, ՀՀ-ՈՒՄ ԵՎ ԼՂՀ-ՈՒՄ

ԳԱՎԻԹ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, *տ.գ.դ.* ԼԵՎՈՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ, *տ.գ.բ.* ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ, *տ.գ.բ.*
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի տնտեսագիտության ինստիտուտի տնտեսագիտության ինստիտուտի
ավագ գիտաշխատող գիտաշխատող գիտաշխատող

Համառոտագիր

Ներկայիս գլոբալ տնտեսության պայմաններում համաշխարհային շուկայում պարենային ապրանքների գները, կապված մի շարք պատճառների հետ, կայուն աճել են: Հոդվածը նվիրված է կարևորագույն պարենային ապրանքների միջազգային, ՀՀ և ԼՂՀ գների ուսումնասիրությանը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ-ը և ԼՂՀ-ը հանդիսանում են պարենի խոշոր ներկրող երկրներ, հեղինակները փորձել են ուսումնասիրել և վերլուծել պարենային ապրանքների գների դինամիկան 2008-2013թթ. և դրանց ազդեցությունը ՀՀ և ԼՂՀ գների վրա:

Բանալի բառեր. պարեն, գներ, միջազգային գներ, համաշխարհային շուկա, ներմուծում:

ТЕНДЕНЦИИ ИЗМЕНЕНИЯ ЦЕН НА ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫЕ ТОВАРЫ НА МИРОВОМ РЫНКЕ, В РА И НКР

ДАВИД АРУТЮНЯН, *ծ.ճ.ն.* ЛЕВОН ХАЧАТРИАН, *կ.ճ.ն.* МЕРУЖАН МАРКОСЯН, *կ.ճ.ն.*
старший научный сотрудник *научный сотрудник* *научный сотрудник*
Института экономики *Института экономики* *Института экономики*
им. М. Котаняна НАН РА *им. М. Котаняна НАН РА* *им. М. Котаняна НАН РА*

Аннотация

В современных условиях глобальной экономики цены на продовольственные товары на мировых рынках в силу ряда причин стабильно выросли. Статья посвящена изучению цен на важнейшие виды продовольственных товаров на мировом рынке, в Республике Армения и в Нагорно -Карабахской Республике. Учитывая тот факт, что РА и НКР являются крупными импортерами продовольствия, авторы попытались изучить и проанализировать динамику мировых цен на продовольственные товары за период 2008-2013 гг. и их влияние на цены РА и НКР.

Ключевые слова: продовольствие, цены, мировые цены, мировой рынок, импорт.

THE TRENDS OF FOOD PRICES ON THE WORLD MARKETS, IN THE REPUBLIC OF ARMENIA
AND NAGORNO-KARABAKH REPUBLIC

DAVID HARUTYUNYAN LEVON KHACHATRYAN MERUZHAN MARKOSYAN
Doctor of Sciences (Economics) *Candidate of Sciences (Economics)* *Candidate of Sciences (Economics)*
Senior Research Associate *Research Associate* *Research Associate*
M. Kotanyan Institute of Economics *M. Kotanyan Institute of Economics* *M. Kotanyan Institute of Economics*
National Academy of Sciences *National Academy of Sciences* *National Academy of Sciences*
Republic of Armenia *Republic of Armenia* *Republic of Armenia*

Abstract

In the current global economy the food prices on the world markets have been constantly rising owing to several things. The article studies the international and domestic prices (and prices in the NKR market) of the most important food items. Taking into account the fact, that both the Republic of Armenia and the Nagorno-Karabakh Republic are mainly food importers, the authors attempt to study and analyze the dynamics of world prices for the period 2008-2013, and the impact of these prices on the local prices (in Armenia and Karabakh).

Keywords: food, international prices, world markets, import.